

1862 Tarihli Tuz Nizamnamesi ve Önemi

Ekin KASIM*

Özet

Tuz, Osmanlı Devleti'nin idari, ekonomik ve toplumsal hayatında önemli yere sahiptir. 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar maden mevzuatı içerisinde yer alan tuz ile ilgili hususi bir kanunlaşma ve yenileşme ancak 1862 yılında mümkün olmuştur. 10 Mart 1862'de yürürlüğe giren Tuz Nizamnamesi ile birlikte tuz üretim alanlarının mülkiyeti, idaresi, tuz üretimi ve ticareti tam manasıyla devlet inhisarı yani tekel altına alınmıştır. Tuz Nizamnamesi ile bu alanlarda devlet genelinde birlik ve düzen sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Tuz, Tuz üretim alanları, İnhisar, Nizamname

JEL kodları: D42, N43, N45, N53, N55

Salt Regulation in 1862 and Its Significance*Abstract*

Salt had a very important place in Ottoman administrative, economic and social life. Until second half of 19th century, salt was involved in mining regulations. In 1862, special salt legalisation and modernization might be occurred. Salt Regulation promulgated 10 March 1862 with that salt mines and salt-pans property and administration, salt commerce completely became state's monopoly. In these areas, Salt Regulation was provided unity and order in countrywide.

Key words: Salt, Saltworks, Monopoly, Regulation

JEL codes: D42, N43, N45, N53, N55

Giriş

Tuz, kuruluş döneminden itibaren Osmanlı Devleti'nin gerek idari gerekse sosyo-ekonomik hayatında önemli bir yere sahipti. Tuzun üretimi, nakliyesi, depolanması ve ticareti geniş bir kitleye iş imkânı sağladığı gibi tuz vergisi Osmanlı hazinesinin önemli bir gelir kalemini teşkil

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, ekinkasm@gmail.com

ediyordu.¹ Tuzun önemli bir gelir kalemi olmasının temel sebebi insanlar ve hayvanlar için zaruri besin maddesi olmasıydı. Aynı zamanda gıdaların uzun süre muhafaza edilmesinde koruyucu olarak kullanılıyordu. Dericilik, sabunculuk, zeytincilik, balıkçılık gibi üretim kollarının da hammaddesiydi.

Osmanlı Devleti tuz kaynakları bakımından oldukça zengindi. Deniz, göl ve tuzlu su kaynaklarında *memleha* tabir olunan çok miktarda tuzlaya ve geniş rezervli kaya tuzu madenlerine sahipti. Osmanlı coğrafyasının tamamına yayılmış olan bu tuz üretim alanlarının idaresi, tuz üretimi ve ticareti gibi konular beraberinde kapsamlı bir kanunlaşmayı da zorunlu kılıyordu.

Tuz üretim alanları yani tuzlalar ve tuz madenleri, 1862 Tuz Nizamnamesi'ne kadar kanunen maden hükmünde olup madenlere ait kural ve kaidelere tabiydiler.² Maden ve tuzlalar, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar şerri ve örfi hükümlerle idare edildi.³ Aynı zamanda idare ve işletme de İslam'a aykırı olmadığı müddetçe eski örf ve adetlerin hatta terimlerin kullanımı serbest bırakıldı.⁴ Tuzlayı idare edecek emin ve mültezimlerden de bu örf ve adetlere riayet etmeleri istendi.

Osmanlı Devleti'nde tuz üretim alanlarına ve tuzculara dair ilk düzenlemelere 14. yüzyıla ait tapu tahrir kanunlarında rastlamak mümkündür.⁵ Tanzimat dönemi öncesine ait hukuki yaptırımlar ve düzenlemeler ise kanunname ve yasaknamelerde yer almaktadır. Bu kanunlardan biri Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Telhîsü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân* adlı eserinde yer alan *Der Ahvâl-i Ma'âdin ve Memleha Kavânîn-i Bîlâd-ı Mahsûsa*'dır. Bu kanun maden ve tuzlaların işletme koşulları ve işletmecinin ödeyeceği vergi miktarı hakkında genel bağlamda bilgiler içerir.⁶ Yasaknamelere örnek olarak ise II. Mehmet ve II. Beyazid dönemlerine ait tuzla yasaknamelerini gösterilebilir. Bu yasaknameler muhtelif tuzlalarda izinsiz tuz imal edenlere,

¹ Güçer, Lütfi. "XV.-XVII. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı", Sermet Matbaası, 1963, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 21, No 1-4'den ayrı bası, İstanbul, 2.

² Anıl, Mustafa Nuri ve Meryem Nejdî. "Türkiyede Maden Mevzuatı, Cilt 1", 1942, Tan Matbaası, İstanbul, 11.

³ Anıl ve Meryem, 1942, 4.

⁴ Akgündüz, Ahmed. "Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, Cilt 1", Hilal Matbaası, 1990, İstanbul, 163-4.

⁵ Cihan, Ahmet. "Osmanlı Kanunnamelerinde Tuz ve Tuz Kültürü", Kamu Hukuku Arşivi Dergisi, Mart 2002, Cilt 5, Sayı 1, 1.

⁶ Hezarfen Hüseyin Efendi. "Telhîsü'l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân", (Hazırlayan. Sevim İlğürel), Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, Ankara, 255-7.

örü⁷ dışından tuz alan ve satanlara verilecek cezaları ve bu konu da alınacak tedbirleri içermektedir.⁸

19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde tuz üretim alanları halen maden mevzuatına tabidir. Bu dönemde yayımlanmış olan 1858 tarihli Arazi Kanunnamesi ve 1861 tarihli Maadin Nizamnamesi'nde tuz ve tuz üretim alanlarına ait hükümler görmek mümkündür. Arazi Kanunnamesinin 107. maddesi maden ve tuz üretim alanlarının mülkiyetiyle ilgili ilk esaslı hüküm kabul edilir. Özetle, arazi-i miriye ve mevkufe de bulunan madenler tamamen devlete aitken diğer arazilerde (metruke, mevadd, mülk, öşriyye ve haraciye) bulunan madenler devlete beşte bir oranında pay verilmek şartıyla işletilebilecektir.⁹ Ancak madenler için sadece mülkiyet ve işletme hakkına dair hükümler yeterli olmayıp daha kapsamlı ve daha hususi hükümlere ihtiyaç duyulduğundan 19 Mayıs 1861'de Osmanlı Devleti'nin ilk maden nizamnamesi yayımlanmıştır. Bu nizamname 1810 tarihli Fransız Maden Nizamnamesinin tercümesinden ibarettir.¹⁰ Nizamname'nin ikinci maddesinde kaya tuzu ve tuzlu sular asli maden olarak kabul edilmelerine rağmen işletme ve satışına dair herhangi bir hüküm yer almamıştır. Tuz üretim alanlarının devlet mevzuatında kanunnameden nizamnameye geçişi bir yıl sonra 1862'de gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra yayımlanmış olan 1869, 1886, 1901 ve 1906 tarihli Maadin Nizamnamelerinde tuza ve tuz üretim alanlarına yer verilmemiştir.¹¹ Bu nizamnameler ile Osmanlı madenciliği devlet tekelciliğinden sıyrılırken¹² tuz madenciliği devlet tekeli haline gelecektir.

1862 Tuz Nizamnamesi'nin İlanı

Sanayi Devrimi ile birlikte kimya sanayindeki gelişmeler sonucunda tuz geniş bir kimyasal üretim ağının en temel hammaddesi haline gelmiştir.¹³ Bu durum Avrupa da tuza olan talebin artmasına sebep olmuştur. Artan bu talep ile Osmanlı Devleti'nde tuz ihracatını da artmıştır.

⁷ Muayyen bir tuzlada elde edilen veya bir giriş kapısında stok edilen tuzun belli bir coğrafi bölge dahilinde satılmasını şart koşan kapalılık sistemidir. Bu coğrafi bölgelere Osmanlı mevzuatında *örü* denilmektedir. (Güçer, 1963,23)

⁸ Anhegger, Robert ve İnalçık, Halil. "Kânûnnâme-i Sultânî ber mûceb-i Örf-i Osmânî", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000, Ankara, 28-35.

⁹ "Düstur, Tertib I, Cilt 1", Matbaa-ı Amire, 1289/1873, İstanbul, 192-193.

¹⁰ Tızlak, Fahrettin. "Osmanlı Maden İşletmeciliğinden Kanunnameden Nizamnameye Geçiş ve 1861 Tarihli Maden Nizamnamesi", Ekim 1995, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı 98, 81.

¹¹ Anıl ve Merey, 1942, 11.

¹² Tızlak, 1995, 82.

¹³ Le Couteur, Penny ve Burreson Jay. "Napoleon's Buttons: 17 Molecules that Changed History", Jeremy P. Tarcher/Penguin, 2004, New York, 304.

1838 yılında İngiltere ile yapılan Baltalimanı Ticaret Anlaşması ve ardından birçok büyüklü küçüklü Avrupa ülkesiyle imzalanan aynı hükümlere sahip ticaret anlaşmaları ile Osmanlı tuzu ve tütününü önemli birer ihraç malı haline gelmiştir. Hatta Avrupa'dan ithal edilen sanayi malları sebebiyle artan dış ticaret açığı tuz ve tütün ihracatı ile kapatılmaya çalışılacaktır.¹⁴

Ticaret anlaşmalarının yabancı tüccarlara tanıdığı geniş haklar tuzun ihraç malı olmasının yanı sıra ithalat malı olmasına da yol açmıştır. Osmanlı Devleti tuz ithalatını sınırlandırmaya 1846 yılında Rusya ile yapılan ticaret anlaşması ile başlamıştır. Anlaşma da içki, tütün, tuz ve barut gibi maddelerin ticaretine yasak ve kısıtlamalar getirilmiştir.¹⁵ Tuz ithalatının yasaklanması ise 29 Nisan 1861'de Fransa ile imzalanan ve diğer devletlere de aynı esaslarla kabul ettirilen Kanlıca Ticaret Anlaşmaları ile mümkün olmuştur.¹⁶ Bu anlaşmalar ile Osmanlı Devleti'ne Avrupa devletlerinden tuz ve tütün ithalatı kesin olarak yasaklanmıştır.¹⁷ Tuz ithalatının yasaklanması ile tuza yönelik yeni düzenlemeler yapılma imkânı doğmuştur.

Tuz ithalatı yasaklandığı dönemde Osmanlı Devleti mali buhran içerisindeydi. Bu buhrandan çıkış yolu olarak Osmanlı maliyesinde ıslahat yapılmasına karar verilmiştir. Sadrazam Fuad Paşa'nın hazırladığı maliyeyi yeniden yapılandıracak program içerisinde her yıl bütçe oluşturulması, masrafların azaltılması, kaimenin kaldırılması ve düzensiz borçların ödenmesi için dış ve iç borç alınmasının yanı sıra yeni gelir kaynaklarının bulunması da yer alıyordu.¹⁸ Bu yeni gelir kaynakları zaruri veya keyfi tüketimi olan malların veya hizmetlerin tekeli, o zamanki tabirle *inhisar* altına alınmasıyla sağlandı. İnhisar yöntemiyle üretim ve ticaret devletin denetiminde olacaktı. Böylece kaçakçılık ve rekabet önleneceği, araçlar kaldırılacağı için vergiden en yüksek hasılat elde edilecekti.¹⁹ 1862 Kararnamesi ile tuz, tütün, tömbeki,

¹⁴ Kazgan, Haydar. "Duyunu Umumiye'nin Tütün ve Tuz Gelirlerini Ele Geçirmesi", Finans Dünyası, Mart 2002, Sayı 147, 85-6.

¹⁵ Kütükoğlu, Mübahat. "Baltalimanı Muahedesi", Diyanet İslam Ansiklopedisi, 1992, Cilt 5, 40.

¹⁶ Özgün, Cihan. "Osmanlı Ekonomi Politikğine Kısa Bir Bakış (XVIII-XIX. Yüzyıllar)", Tarih Okulu, Sonbahar 2008, Sayı 1, 9.

¹⁷ Osmanlı Devleti doğu sınırındaki tuz ithalatına 1876 yılında İran ile yapılan ticaret anlaşmasıyla son vermiştir. "Rehber-i Muamelât-ı İdare-i Düvün-ı Umumiye-i Osmaniye". Düvün-ı Umumiye-i Osmaniye İdaresi, tarihsiz, Dersaadet, 318-320.

¹⁸ Karal, Enver Ziya. "Osmanlı Tarihi, Cilt 7", Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, Ankara, 225-6.

¹⁹ Tekin, Fazıl. "Mali Tekeller ve Türkiye'de Tütün Tekeli", 1974, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Eskişehir,38.

barut, meskûkât, posta-telgraf idareleri ve gelirleri inhisarı altına alındı.²⁰ Bu mal ve hizmetler ağır vergileri dahi kaldırabilecek talep ve tüketimleri azalmayacak türdendi.²¹

1862 Kararnamesi ile tuzun inhisar altına alınması Tanzimat'ın getirdiği vergi reformuyla iltizam olmaktan çıkarılan ve Nafia Nezareti'ne bırakılan tuzlaların nasıl idare edileceğine dair soruları da ortadan kaldırdı.²² Tuz inhisarını ilan etmek ve uygulama esaslarını ortaya koymak amacıyla 9 Ramazan 1278'de Tuz Nizamnamesi yayımlandı.

Tuz Nizamnamesi ve Önemi

Tuz Nizamnamesi, tuza mahsus olarak yayınlanmış olan ilk kanun metnidir.²³ Tuz yasaknamelerinin aksine Osmanlı Devleti'ndeki tuz üretim alanlarının tamamını kapsar; tuzun üretimi, nakliyesi ve satışı gibi tüm aşamalarına değinir.

Nizamname ile ülke genelinde tuz üretim alanlarının idaresi, tuz üretimi ve satış hususunda bütünlük sağlanması amaçlanmıştır. Tuz Nizamnamesinin bazı maddeleri zamanla değişime uğramasına veya yürürlükten kaldırılmasına rağmen inhisarın temel özelliklerine ait maddeler yürürlükte kalmış ve tuz geliri ve tuzla idaresinin Düyun-ı Umumiye İdaresi'ne bırakıldığı dönemde dahi kullanılmıştır.

Nizamname kısa birer giriş ve sonuç bölümü ile 32 bentten oluşur. Konu olarak tuz inhisarının uygulama esasları, tuz satışına yönelik kurallar ile müdür ve memurların görev ve sorumluluklarını içerir. Nizamnamenin giriş bölümünde belirtildiği üzere müdür ve memurların vazife ve hareketlerine ait bir talimatname olduğundan çoğu maddesi bu konuyla ilgilidir. Bu sebepten çalışma da memur mevzuatına gerekli olduğu durumlarda değinilecek nizamname Osmanlı Devleti'nde tuzla idaresine ve tuz üretim ve ticaretine getirdiği yenilikler ve eksiklikleri açısından incelenecektir. Tüm maddelerin görülebilmesi için Tuz Nizamnamesinin transkribe metnine makale sonunda yer verilmiştir.

İnhisarın ilanı ve tuz üretim alanlarının Rüşumat Emaneti'ne emaneten bırakılması²⁴ belirli bir teşkilatlanmayı da beraberinde getirmiştir. Tuz üretim alanları merkez ve mülhakatlara,

²⁰ Demirbilek, Sinan. "Tek Parti Döneminde İnhisarlar (1923-1946)", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Bahar 2012, Cilt 12, Sayı 24, 205.

²¹ Tekin, 1974, 39

²² Shaw, Stanford J.. "The Nineteenth-Century Ottoman Tax Reforms and Revenue System", International Journal of Middle East Studies, 1975, Cilt 6, Sayı 4, 446.

²³ "Düstur Tertib I, Cilt 2", Matbaa-ı Amire, 1289/1873, İstanbul, 683-706.

²⁴ "Düstur Tertib I, Cilt 2", 1289/1873, Giriş kısmı, 683.

merkeze bağlı şubelere ayrılacak ve buralarda tuzlanın adıyla *filan memlahası müdürlüğü* veya *memurluğu* olarak idareler kurulacaktır. Buralara devlet tarafından birer müdür, sandık emini ve başkâtip tayin edilecektir.²⁵ Böylece devlet kendi atadığı memurlar vasıtasıyla tuzları idare edebilecek ve inhisar usulünün tatbik edilmesini sağlayacaktır. Denetleme görevi de idareler başındaki müdür ve memurlar tarafından yapılacak; karşılaşılan iyi ve kötü durumlar jurnaller vasıtasıyla Emanet'e bildirilecektir.²⁶ Böylece devlet tuz üretim alanlarının idaresini atadığı idareci ve memurlar ile tamamen kendi denetimi altına almıştır.

İnhisarın ilanı tuz üretim alanlarının mülkiyetinde değişikliklere sebep olmuştur. Devlet, Arazi Kanunnamesi'nin 107. maddesine rağmen vakıf ve şahıs tuzları dahil tüm tuz üretim alanlarının mülkiyetine el koymuştur. İnhisar usulü ile iltizama verilmiş veya emaneten işletilen miri ve vakıf tuzları mültezim ve eminlerden geri alınmıştır. Şahıslar tarafından işletilen tuzlar ile vakıf tuzları ise bedeli karşılığı satın alınmıştır. Ayrıca buralarda üretilmiş mevcut tuz ile satılmak üzere iskele ve pazarlarda bulunan tuzlara ve tuz üretiminde kullanılan demirbaş eşya ile alet ve edevata da el koyulmuştur.²⁷ Devlet sadece tuzlara el koymakla yetinmemiş; tuzla örüleri ve arazileri dahilinde bulunan ambar, mağaza ve sundurmalar ile bunların arsaları dahi müsadere edilmiştir.²⁸

Nizamname bütün tuzlarda idarenin ve işletmenin ortak olmasını ve inhisarın uygulanmasına mani olacak eski usul ve kaidelerin değiştirilmesini sağlamıştır. Tuzlardaki işletme ve idare farklılıklarının sebebi olan bu usul ve kaideler, klasik dönemde tuzların işletme kaidelerine dokunulmamasından dolayı yüzyıllarca yürürlükte kalmıştır. Bu kaideleri değiştirmek için ilk olarak Anadolu, Rumeli, Arabistan, Hicaz ve Irak tuzlarında farklı olan yılbaşı yani tuz üretimine başlanılan ayın tüm bölgelerde Mart ayı olmasına karar verilmiştir. Böylece yılbaşının farklı zaman dilimlerine rastlamasından dolayı inhisar uygulanmasında zorluk ve karışıklıklara yol açmasının önüne geçilmiş ve tuz inhisarının ülke genelinde 1862 yılı Mart ayı başında yürürlüğe konulmasına karar verilmiştir.²⁹

Tuzcu ücretlerinde de klasik dönemden itibaren uygulanan emek karşılığı tuz verilmesi usulü kaldırılmış, ücretlerin para ile ödenmesi zorunluluğu getirilmiştir. Ancak reis ve işçilerin satılan

²⁵ Bend 1

²⁶ Bend 29

²⁷ Bend 4, 5, 6

²⁸ Bend 24

²⁹ Bend 3

tuzun kârından hisse yoluyla ücret aldıkları gedik usulü ile işçi ve reislerin kendi üretim alet ve edevatları ile çıkardıkları tuz miktarına göre ücret almaları usulü devam ettirilmiştir.³⁰

Tuz üretiminde imal edilecek tuz miktarının belirli bir meblağ karşılığı işçi ve reislere açık arttırma yoluyla ihale edilmesi yöntemi uygulanmaya başlanmıştır.³¹ İşçi yevmiyeleri ile üretilen tuz miktarı sergi pusulalarına kaydedilerek ödemeler pusula da kayıtlı miktara göre yapılmıştır.³² Böylece yapılan üretim ve verilecek yevmiyelerin önceden kaydıyla karışıklıkların ve haksızlıkların önüne geçilmiştir. Nizamname de işçilere ne kadar ücret verileceğine veya ihale bedeline dair herhangi bir bilgi yer almamıştır. Ayrıca 1861 tarihli Maadin Nizamnamesinin 25. maddesi ile madencilerin adil bir ücret karşılığında ve kendi rızalarıyla çalıştırılması şartı getirilip zorunlu çalışma usulünün³³ kaldırılması sonrasında tuz üretim alanlarında işçi tedarikinin ne şekilde sağlanacağı da meçhul kalmıştır.³⁴

Nizamnamenin üzerinde en fazla değişiklik ve düzenleme yaptığı alanlar tuz satışı, nakliyesi ve fiyatlandırmasıdır. Tuz satışının yeniden düzenlenmesi ile ortak bir ağırlık ölçüsünün belirlenmiş, tuz satışına alt sınır getirilmiş ve peşin satışa geçiş sağlanmıştır. Nizamname hükmünce tuz satışı bütün tuz üretim alanlarında kilo yerine 400 dirhem³⁵ hesabıyla yapılacaktır. Tüccarda perakende tuzu okka hesabıyla satacaktır. Tuzlulardan en az 50 okka tuz alınabilecektir. Bu alt sınır tuzlulardan sadece toptan tuz alımını mümkün kılmaktadır. Halka kolaylık olsun diye uygulanan vadeli satış usulü³⁶ kaldırılarak peşin olarak sadece para karşılığı tuz satışına başlanmıştır. Tuzlularda tuz satışına getirilen alt sınır ve vadeli satışın kaldırılması tuzla çevresindeki halkın tuzlulara olan rağbetinin azalmasına ve şikâyetlere sebep olmuştur. Aynı zamanda halkı vadeli ve takas karşılığı tuz satan kaçakçılara yönlendirmiştir. Devlet, ileri ki zamanlarda bu konuda bir takım değişiklikler yapılmak zorunda kalmıştır.³⁷

³⁰ Bend 8, 10

³¹ Bend 9

³² Bend 11

³³ Bu madde yürürlüğe girinceye kadar tuzlular civarında bulunan köy ve kasabaların bütün nüfusu devlet tarafından tuzcu olarak tayin edilmiş ve tuzluların üretim faaliyetinin devamlı iş gücü olmuşlardır. (Güçer, 1963, 5)

³⁴ Özdemir, Süleyman. "Türkiye'de "Zorunlu Çalışma" Uygulamaları", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 1998, Sayı 41-42, 192.

³⁵ 1 okka(kıyye) = 400 dirhem = 1.283 gram

³⁶ Güçer, 1963, 29.

³⁷ 50 okkalık alt sınır halkın perakende olarak da tuz alabilmesi için yarım okkaya düşürülmüştür. (Rehber-i Muamelât-ı İdare-i Düyûn-ı Umumiye-i Osmaniye, tarihsiz, 275-276.)

Nizamname ile tuz üretim alanlarında satılan tuzlar için ülke genelinde ortak bir fiyat belirlenmiştir. Tuz üretim alanlarında tuzla tuzunun kıyyesi 20 paraya ve kaya tuzunun kıyyesi ise 30 paraya satılacaktır. Nakliye masrafından dolayı Trablusgarp, Bingazi ve Fizan tuzlarından dışarıya nakledilecek olan tuzla tuzunun kıyyesi 15 para, kaya tuzunun ise 25 para olarak belirlenmiştir.³⁸ Ortak fiyat tayini yalnızca tuz üretim alanlarından alınacak tuzlar için yapılmıştır. Perakende olarak dükkânlarda satılacak tuz konusunda herhangi bir hüküm yer almamıştır. Tüccar ve esnaf tuzu miri fiyatın üzerine nakliye ve dükkân kirası gibi çeşitli masraflar ekleyerek sattıklarından bir kıyye tuzun perakende satış fiyatı miri fiyatından daha fazladır. Bu durum tuzun kimi yerlerde karaborsaya düşmesine sebep olmuştur. Karaborsacılığın ve esnafın halka fahiş fiyatla tuz satmasının önlenmesi için çeşitli tedbirlere başvurulmuştur.³⁹ Ancak perakende tuz fiyatındaki nakliye masrafından kaynaklanan büyük fark hiçbir zaman tamamen ortadan kaldırılamamıştır.

Nizamnamede tuz yasaknamelerinde üzerinde sıkça durulan örü sisteminin devam ettirildiğine veya kaldırıldığına dair doğrudan bir hüküm yoktur. Ancak 12. bendde geçen “*herkes mübayaa eylediği tuzu dilediği mahalle kendisi nakledip serbest üzere satabilecektir*”⁴⁰ hükmü örü usulünün kaldırıldığına artık tüccarların istedikleri yerde tuz satma haklarının olduğunu kanıtlar.

Nizamname ile gelen bir diğer değişiklikse inhisar altındaki tuzlardan alınmış tuzun nakli esnasında alınacak gümrük vergisi ve diğer vergilerden muaf tutulmasıdır.⁴¹ Devlet gerek fiyat düzenlemeleri gerekse vergi muafiyeti ile inhisar tuzlarının talebini arttırmaya çalışmıştır. Tuz üzerindeki vergi tamamen kaldırılmamış perakende olarak satılan tuzdan bir süre daha vergi alınmaya devam edilmiştir.⁴²

Nizamname ile tuz satışı ve nakliyesine getirilen en önemli yeniliklerden biri de tuz tezkeresi uygulamasıdır. Tuz tezkeresi, tuzlardan alınan tuzun kim tarafından, ne miktarda, ne kadara alındığını ve nereye götürüleceğini gösteren mühürlü matbu belgedir. Hükme göre üzerinde herhangi bir silme ve düzeltme yapılamayan bu belgenin hatalı yazılması durumunda yazan

³⁸ Bend 12

³⁹ Öztel, Muharrem. “Tanzimat Devri ve Sonrasında Osmanlı Piyasalarında İhtikâr Sorunu”, *History Studies, International Journal of History*, Mart 2013, Cilt 5, Sayı 2, 310.

⁴⁰ Bend 12

⁴¹ Bend 13

⁴² Rehber-i Muamelât-ı İdare-i Düyûn-ı Umumiye-i Osmaniye, tarihsiz, 289-290.

memur görevinden azledilir.⁴³ Tezkerelerin sevkiyat sırasında uğranılan mahallerde ve tuzun belirtilen varış mahallinde memurlara ibrazı zorunluymdu. Memurlar tuz miktarı ile tezkeredeki miktarı karşılaştırarak tuz miktarının fazla çıkması durumunda gerekli para cezasını verirdi. Tuz miktarının fazla çıkması tuzun kaçak veya çalıntı olduğunun kanıtıydı.⁴⁴ Tezkeresiz tuzun geçişi ve satışı yasaktı. Tezkerenin kaybedilmesinin bile belirli bir cezası bulunuyordu.⁴⁵ Devlet tuz tezkeresi ile ülke içerisinde tuzun nakil ve satışında denetimi sağlamaya, kayıt altına almaya ve kaçakçılığı önlemeye çalışmıştır. Bu alanda en çok muhbirlerden yararlanmıştı. Muhbirlere ihbar ettikleri tuzdan alınan para cezasının yarısı veya üçte biri ile el konulan tuzun tamamı ihbariye ödülü olarak verilmiştir.⁴⁶

Ticaret anlaşmaları ile tuz ithalatının yasaklanması yabancı ülkelerden gelen tuza yönelik yeni yaptırımların nizamnameye konulmasına sebep olmuştur. İthal tuzun yakalandığı yerde girişine ve satışına izin verilmeyecek ve sahibine iade edilecektir.⁴⁷ Bu bendin caydırıcı olmaması sebebiyle 5 Ramazan 1286'da tuz ithalat ve imalatına yönelik daha ağır cezaları içeren 22. bendin zeyli yayımlanmıştır.⁴⁸

Osmanlı Devleti, tuz inhisarını tabi devletlerde yürürlüğe koymamıştır. Bunlara mahsus olarak devlet buralarda üretilen tuzu miri fiyattan alıp kendisi satmıştır. Mısır ve Memleketeyn⁴⁹ tuzlarından gelen tuzlar ithal tuz olarak kabul edilmese dahi serbest bir şekilde ticareti inhisara uygun olmayacağından bu tuzların devletçe belirlenen yerlere sevk edilerek oradaki tuz memurları tarafından alınması hükmü getirilmiştir.⁵⁰ Örü usulü Mısır ve Memleketeyn tuzu için geçerli kalmıştır. Bu tuzların örüleri dışında ve şahadetnamesiz nakli ve satışı engellenmiştir.

Devlet, inhisar usulüyle ülkedeki bütün tuzları tekeline alacağından Arabistan, Kürdistan havalisi, Hicaz ve Irak bölgelerinde tuzların baskın ve yağmalara karşı korunması ve memur ve mültezimlere bırakılmayan tuzların zaptı için yeterli miktarda kolcu, zaptiye neferi istihdamına karar vermiştir.⁵¹ Ancak inhisar ne yazık ki bu bölgelerde istenilen şekilde

⁴³ Bend 17

⁴⁴ Bend 18

⁴⁵ Bend 19

⁴⁶ Bend 17, 18, 19

⁴⁷ Bend 22

⁴⁸ "Düstur Tertib I, Cilt 2", 1289/1873, 699-700.

⁴⁹ Eflak ve Boğdan

⁵⁰ Bend 27

⁵¹ Bend 31

uygulanamamıştır. Rumeli ile Anadolu'daki tuzlalarda inhisarın usul ve nizamları, bazı istisnalar dışında ciddi bir şekilde uygulanırken, merkezden uzakta olan Bağdat, Basra, Cidde, Yemen ve Trablusgarp vilayetlerinde tam anlamıyla tatbik edilememiştir.⁵²

Sonuç

Tuz Nizamnamesi Osmanlı Devleti'nde tuza dair hususi olarak yayımlanan ilk kanun metnidir. Nizamname tuz inhisarının ilanını ve uygulama esaslarını içerir. Nizamname ile Osmanlı Devleti'ne ait tuz üretim alanlarının; tuzla, maden ve kuyular, tamamında yeni usuller çerçevesinde idare, üretim, satış ve işçi ücretinde birlik ve düzen sağlanmıştır. Nizamnamenin yetersiz kaldığı hatta hiç değinmediği konular bulunmasına rağmen bu eksiklikler zaman içerisinde giderilmiştir. Tuz Nizamnamesi tuz üretim alanlarında yüzyıllardır devam ettirilen kural ve kaidelere son vermesi ve ülke genelinde ortak bir düzen kurması sebebiyle hem devlet hemde toplum hayatında önemli değişikliklere yol açmıştır.

Kaynakça

“Düstur, Tertib I, Cilt 1”, Matbaa-ı Amire, 1289/1873, İstanbul.

“Düstur Tertib I, Cilt 2”, Matbaa-ı Amire, 1289/1873, İstanbul.

Anhegger, Robert ve İnalçık, Halil. “Kânûnnâme-i Sultânî ber müceb-i Örf-i Osmânî”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2000, Ankara.

Anıl, Mustafa Nuri ve Merey Nejdet. “Türkiyede Maden Mevzuatı, Cilt 1”, 1942, Tan Matbaası, İstanbul.

Akgündüz, Ahmed. ”Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri, Cilt 1”, Hilal Matbaası, 1990, İstanbul.

Cihan, Ahmet. ”Osmanlı Kanunnamelerinde Tuz ve Tuz Kültürü”, Kamu Hukuku Arşivi Dergisi, Mart 2002, Cilt 5, Sayı 1, 1-5.

Demirbilek, Sinan. “Tek Parti Döneminde İnhisarlar (1923-1946)”, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Bahar 2012, Cilt 12, Sayı 24, 203-232.

⁵² İter, Müfit. “Türkiyede Tuz Endüstrisi ve Tuz Ticareti, İkinci Kitap”, Tekel Genel Müdürlüğü Yayını, 1980, 7.

Güçer, Lütfi. “XV.-XVII. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Tuz İnhisarı ve Tuzlaların İşletme Nizamı”, Sermet Matbaası, 1963, İktisat Fakültesi Mecmuası, Cilt 21, No 1-4’den ayrı bası, İstanbul.

Hezarfen Hüseyin Efendi. “Telhîsü’l-Beyân fî Kavânîn-i Âl-i Osmân”, (Hazırlayan. Sevim İlgürel), Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1998, Ankara.

İlter, Müfit. “Türkiyede Tuz Endüstrisi ve Tuz Ticareti, İkinci Kitap”, Tekel Genel Müdürlüğü Yayını, 1980.

Karal, Enver Zeki. “Osmanlı Tarihi, Cilt 7”, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2011, Ankara.

Kazgan, Haydar. “Duyunu Umumiye’nin Tütün ve Tuz Gelirlerini Ele Geçirmesi”, Finans Dünyası, Mart 2002, Sayı 147, 85-88.

Kütükoğlu, Mübahat. “Baltalimanı Muahedesi”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 1992, Cilt 5, 38-40.

Le Couteur, Penny ve Burreson Jay. “Napoleon’s Buttons: 17 Molecules that Changed History”, Jeremy P. Tarcher/Penguin, 2004, New York.

Özdemir, Süleyman. “Türkiye’de “Zorunlu Çalışma” Uygulamaları”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 1998, Sayı 41-42, 181-213.

Özgün, Cihan. “Osmanlı Ekonomi Politigine Kısa Bir Bakış (XVIII-XIX. Yüzyıllar)”, Tarih Okulu, Sonbahar 2008, Sayı 1, 5-17.

Öznel, Muharrem. “Tanzimat Devri ve Sonrasında Osmanlı Piyasalarında İhtikâr Sorunu”, History Studies, International Journal of History, Mart 2013, Cilt 5, Sayı 2, 303-325.

“Rehber-i Muamelât-ı İdare-i Düyûn-ı Umumiye-i Osmaniye”, tarihsiz, Düyun-ı Umumiye-i Osmaniye İdaresi, Dersaadet.

Shaw, Stanford J.. “The Nineteenth-Century Ottoman Tax Reforms and Revenue System”, International Journal of Middle East Studies, 1975, Cilt 6, Sayı 4, 421-459.

Tekin, Fazıl. “Mali Tekeller ve Türkiye’de Tütün Tekeli”, 1974, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Basımevi, Eskişehir.

Tızlak, Fahrettin. “Osmanlı Maden İşletmeciliğinden Kanunnameden Nizamnameye Geçiş ve 1861 Tarihli Maden Nizamnamesi”, Ekim 1995, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 98, 75-91.

Tuz Nizâmname⁵³

(Saye-i muvaffakiyetvaye-i hazret-i padişâhide bu kere düvel-i mütehâbbe ile tecdid olunan muâhede-i ticaret ahkâmınca diyâr-ı ecnebiyeden tuzun vürûdu memnûiyyet-i kat'iyye altına alınarak bundan böyle zerre kadarının Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'ye idhâl olunmaması mukarrer olduğundan Memâlik-i Devlet-i Âliyye'de tuz husûle gelen umûm memlaha ve her nevi tuz maden ve kuyularının yetmiş sekiz senesi Mart'ından i'tibâren taht-ı inzibât ve inhisârda olarak Rûsûmât Emânet-i Celîlesi'nin zîr-i nezâretinde bulunmak üzere emâneten idâre ettirilecek olmasıyla bunlara ta'yîn kılınacak müdür ve me'mûrînin vezâif-i mürettebe ve harekât-ı sâire-i muktezîyelerini mübeyyen ta'lîmâtıdır.)

Birinci madde – Zikr olunan memlaha ve madenler ve tuz kuyuları emâneten idâre ettirilmek üzere münâsibet-i mevkiyesine göre müteaddid merkez ve mülhakata taksim olunmuş ve her merkezin idâresine birer müdür ve başkâtib ve sandık eminleri icâbât-ı mahalliyesine göre ta'yîn olunmuştur müdürân-ı mûmâ-ileyhim me'mûr oldukları dâirenin merkez ittihâz olunan mahallinde ikamet edecek ve dahil-i idâre-i me'mûriyyeti olan mülhakat ile nefis-i merkez memlaha ve tuz madenleri ve kuyularının âtide beyân olduğu vechile ta'yîn olunacak me'mûrları ma'rifetiyle hüsn-i i'mâl ve idâresine nezâret ve dikkat ederek mülhakat-ı mezkûreyi zîrde yirmi dokuzuncu bendde beyân ve tasrîh olduğu vechile geşt ü güzâr eyleyecektir.

İkinci bend – Merkez dahilinde bulunan memlaha ve madenler ve tuz kuyularına ta'yîn olunacak me'mûrî ve ketebe ve sandık eminlerinin başlıca yerlerde bulunacakları merkez müdürlerinin taht-ı emr ve nezâretlerinde bulunmak üzere bu taraftan intihâb ve irsâl olup mâ-adâsı olan me'mûrî ve ketebe ve hademe-i saire kaide-i mültezime-i tasarrufiyye bi'r-reâyâ mültezimler vaktinde istihdâm kılınmış ve ahvâl-i mahalliyeye kesb-i vukuf ve ma'lûmât etmiş ve hakkında tecrübe sebkât edip istikamet ve sadâkatleri anlaşılmiş olanlardan vesâir münasîb ve muktedir adamlardan olarak kefâlet-i kaviyye-i mu'tebereye rabtla merkez müdürleri ma'rifetiyle intihâb ve ta'yîn olup bunların esâmîsiyle vazifeleri ve mikdâr-ı maâşları bi'l-müfredât gösterilerek başkâtib ve sandık eminleri ile müştereken memhûr olmak

⁵³ “Tuz Nizâmnameyle Zeyli”, Düstur Tertib I, Cilt 2, Matbaa-ı Amire,1289/1873, İstanbul, 683-706.

üzere müdürân-ı mûmâ-ileyhim taraflarından tanzîm olunacak defteri emânet-i müşârün-ileyhâya irsâl ile onun üzerine bu cânibden alınacak re'y ve cevâba göre îcâbâtı icrâ olunacak ve işbu me'mûrîn ve ketebe ve hademedden bilâ-kefil istihdâm olunup da bu makulelerden bi'l-âhire zimmetine emvâl-i mîrîye geçirmiş olanları zuhûr eylediği hâlde bu bâbda müdürler ile başkâtib ve sandık eminleri müştereken mes'ûl tutulacağından böyle bilâ-kefil ve sabıklı kesânın istihdâmı hiçbir sûretle câiz olmayacaktır.

Üçüncü bend – Anadolu ve Rumeli ve Arabistan câniblerinde olan memlaha ve madenler ve tuz kuyularının zabt ve idâreleri için re's-i sene Mart ve Haziran ve Hicaz ve Irak taraflarında bulunan memlahaların Muharrem ve Eylül olarak belirlenmiş ise de böyle müteferrik sûretle re's-i sene i'tibârı bu kere ittihâz olunan usûl-i cedîde hükmüne göre idârece müşkilat ve teştit-i daî olacağından o vechile müteferrik re's-i sene i'tibârından sarf-ı nazarla ba'de-zîn dâire-i mütesâviyende bulunmak üzere cümlesine Mart ibtidâsı re's-i sene ittihâz olunarak Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'de vaki bi'l-cümle memlaha ve maden ve kuyuların emir ve idâresine yetmiş sekiz senesi şehri Mart'ı ibtidâsından bed ve mübâşeret olunacaktır. Fakat bu kadar var ki, tuz i'mâl ve ihrâcı mevsiminde lüzûm-ı hakikisine mebnî istihdâm olunacak olan maâşlı ketebe ve hademe-i sâireden ekserisinin mevsim-i mezkûrdan sonra iktizâsı kalmayacağından bu misillü lüzûmundan velev bir gün bile olsun ziyâde adam istihdâm olunmayıp lüzûmları kalmayanlara evvel-be-evvel yol verilerek isimler maâşât defterinden terkin kılınmak iktizâ edeceğinden herhangi müdür veyâhûd me'mûr böylece lüzûmundan ziyâde adam kullanılmış olduğu haber alınır ise hakkında olunacak muâmele-i kanûniyeden başka hasar-ı mîrîyi mûcib olarak bu yolda ziyâde verilmiş olan maâşât dahi kendisine tazmîn ettirilecektir.

Dördüncü bend – Bâlâda zikri geçtiği vechile muâhede-i cedîde ahkâmınca ecnebi tuzunun yetmiş sekiz senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren Memâlik-i Mahrûse'ye idhâli külliyyen memnû olarak bi'l-cümle memlaha ve madenler ve kuyular cânib-i mîrîden idâre olunup dahil-i memâlik de usûl-i inhisâriye icrâ kılınacağından yani mîrîden gayrı ferd-i âferide tuz çıkarıp satamayacağından tuz müdür ve me'mûrları mahalli me'mûriyyetlerine vusûlleriyle beraber gerek Hazine-i Celîle-i maliyeden ve gerek evkâf-ı hümâyûn hazinesinden bi'l-ihâle mültezimler uhdesinde ve arazi mutasarrıflarının zîr-i idâresinde bulunan memlahalardan ve gerek emâneten idâre olunan mîrî memlahalardan hâsıl olup gerek nefis-i memlaha ve maden ve kuyuların bulunduğu mahalde olsun ve gerek sattırılmak üzere mukaddemâ bazı iskele ve şehir ve kasabalara gönderilmiş bulunsun mevcûd olan tuz ile demirbaş âlât ve edevâtı derhâl hükûmet-i mahalliyyenin inzimâm ma'rifetiyle devr ü teslim kaidesinde ahz ve tesellüm edip

bunun üç nüsha üzere mikdâr ve kemiyetini mütebeyyin bâlâsı defterli mazbatası tanzîm olunarak ve tuz müdür ve me'mûr ve başkâtib ve sandık eminleri cânibinden dahi temhîr kılınarak bir nüshası ashâbına veya me'mûr-ı sabıkına ve diğeri tuz müdür ve me'mûrları yedine i'tâ ve diğeri bir nüshası dahi emânet-i müşârün-ileyhâya ba's ve isrâ olunacaktır.

Beşinci bend – Bâlâda dördüncü bendde gösterildiği vechile iltizâm tarîkiyle ve arazisine tasarruf mülâbesesiyle idâre olunur iken mültezim ve ashâbı yedlerinden cânib-i mîrîden zabtla idâre olunacak memlaha ve maden ve kuyuların bedeliyle ahz ve teslim kılınmış bulunacak tuz ve demirbaş âlât ve edevât bahasının usûlü vechile tesviyesi zımında mültezim ve ashâbı Hazine-i Celîle'ye mürâcaat eylemeleri lâzım gelecektir.

Altıncı bend – Bazı eizze-i kirâm hazerât-ı hân-kah ve zevâyâsına mevkuf ve meşrût ve usûl-i kadimesine dokunulmayarak idâresinin hâl-i hâzırında bırakılması nizâma merbût bulunan memlaha ve maden ve kuyular yedlerinde bulunacak evâmîr-i âlîye ve evâmîrnâme-i samî misillû ma'mûl ba-senedât- mu'tebereye tevfikân bedel-i maktûa rabt ile cânib-i hazineden idâre olunmak üzere dördüncü bendde beyân olunan sûretle muâmele olunacak ve bazı tekâyâ ve zevâyâyâ kezâlik ba-senedât-ı mu'tebere muayyen ve muhassas olarak evkat-ı mahsûsasında i'tâ olunmakta olan tuz kemâ-kân i'tâ olunacak ve bunların keyfiyyet ve kemmiyyet ve esâmîsini mübeyyen müfredât vechile bir kıt'a defter sıhhat-i eseri bi't-tanzîm buraca kuyûda mürâcaat olunmak üzere senedât-ı mezkûrenin birer nüsha sûret-i sahîhalarıyla beraber tuz müdürleri tarafından seri'an emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine derhâl takdim kılınacaktır.

Yedinci bend – Müdürân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhin mahal-i me'mûriyyetlerine vusûllerinde zîr-i idârelerinde bulunan memlaha ve maden ve kuyuların idâre-i sabıkaları vâridât ve masârifât ve hesâbâtına el sürmeyecekleri misillû ber-vech-i muharrer devren alacakları tuzu dahi der-akab satamayacakları cihetle memlaha ve maden ve kuyuları işletmek üzere idâre-i masârifî muktezîyyeye ve tesviye-i ücûrât-ı amele için muhtaç olacakları akçeye bâdî-i emirde destres olamayarak gümrük olan mahallerde emvâl-i gümrükten ve gümrük olmayan yerlerde hükûmet mal sandıklarından ta'vîzen akçe ahzına lüzûm-ı hakiki görülür ise o hâlde, fakat memlaha ve maden ve kuyuların masârif-i i'mâliyesi tesviyesi için alacakları akçeyi ber minvâl-i muharrer emvâl-i gümrükten veya mal sandıklarından kendileriyle başkâtib ve sandık eminleri tarafından müştereken memhûr olmak üzere makbûz senedi îfâsıyla ta'vîzen almaya me'zûn olacak ve bu akçeyi verecek hükûmet-i mahalliye veyâhûd gümrük emin ve müdür ve me'mûru keyfiyyeti derhâl mezkûr akçeyi ahz eden merkez müdürü ise emaret-i müşârün-ileyhâya ve

mülhakat me'mûru ise merkez müdürüyle emânet-i müşârün-ileyhâya iş'âr ve inbâ edecektir ve müdürân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim minvâl-i meşrûh üzere ta'vîzen alacakları akçeyi bir günâ telefât ve zâyîât vukua gelmeksizin yani tuz i'mâl ve ihrâcından başka şeye harç etmeksizin yoluyla sarf edip memlaha ve maden ve kuyuların vakt-i mevsiminde bi-hakkın i'mâline mübâderet ve dikkat eyleyecek ve mikdâr-ı masârif bahsinde usûl-i mültezime-i tasarrufiyeye fevkalâde riâyetle beraber küllî ve cûzî vuku' bulacak masârif-i zaruriyenin keyfiyyet ve kemiyetini isbât zımında rüesâ ve ameleye verilecek ücret için bunların yedlerinden ve mübâyaası iktizâ eden âlât ve edevât bahası için bayilerinden usûlü vechile varaka-i sahîha üzerine memhûr senet ahzıyla senetsiz bir akçe masraf edemeyecek ve bir de vech-i muharrer üzere müdür ve me'mûrlarının bi'l-icâb ta'vîzen alacakları akçeyi evvel-be-evvel fûrûht olunacak tuz esmânından mahallerine seri'an bi'l-îfâ bu bâbda verilmiş olan senetlerini kurtarmaya mecbûr bulunacaklarından bunun hilâfına ta'vîzât-ı mezkûreyi vaktiyle te'diye etmeyip de bu bâbda adına terâhî ve tehirleri vuku' bulacak olur ise mezkûr akçeyi vermiş olan hükûmet-i mahalliye ile gümrük emin ve müdür ve me'mûrları sükût etmeyip keyfiyyeti derhâl emânet-i müşârün-ileyhâya bildireceklerdir.

Sekizinci bend – Tabîi mûncemid olmayıp ameliyat ile tuz husûle gelen memlaha ve maden ve kuyularda istihdâm olunan rüesâ ve ameleye idâre-i sabıka da verilen ücretin sûret-i âzası dört nevi üzere olarak bir nevi Limni ve İstanköy cezîrelerinde ve bunlara mûmâsil mahallerde ihrâc olunan tuzun nisfi ve Ayvacık kazasında Behramşah memlahası gibi mahallerde bir neferin bir günde akşama kadar tâbelerden çıkarabildiği tuzdan bir kerede arkasıyla kaldırabileceği mikdârı ücret mukâbilinde aynen verilmek ve bir nevide adeta ücret-i münâsibe ile işlettirilip hakları nakden i'tâ edilmek ve bir nevi dahi Ahyolu memlahası gibi mahallerde memlahalar ile tuz ihrâcına mahsûs âlât ve edevât-ı lâzımleri rüesâ ve amelenin uhde-i tasarruflarında olmasıyla husûle getirdikleri tuzdan kendilerine ait olan araziye ve i'mâliye ücretleri kıyye üzerine bir meblağ-ı mukarrer kezâlik nakden îfâ olunmak ve bir nevi dahi Foçateyn memlahası gibi gedik sûretinde reislik veçhiyle işlettirilen memlahalar rüesâ ve amelesinin i'mâl ve ihrâc eyledikleri tuz fûrûht olduğunda esmânından resm-i gümrüğü aşağı varıldıktan sonra kûsûrundan mikdâr-ı ma'lûm hisse tefrik ile ücret-i i'mâliyelerine mukâbil yedlerinde olan evâmîr-i âliye mantığınca kendilerine verilmek bundan akdem cârî idiyse de bunlardan ücretleri mukâbilinde aynen tuz verilenlere usûl-i inhisâriyeyi inhilâlden vikayeten fi-mâ-ba'd aynen tuz i'tâsı câiz olamayacağından bunlar bundan böyle ücret-i münâsibe-i mu'tedile ile veyâhûd bend-i âtide gösterildiği üzere bi'l-münâkasa kıyye başına fi-i mukarrer ile maktûiyeti vechile

iliştirilip ücretleri nakden verilecek ve memlaha mahalleriyle tuz i'mâline mahsûs âlât ve edevâtı uhde-i tasarruflarında bulunanlar ile gedik sûretinde reislik vechile işlettirilene bâ-evâmir-i âlîye i'tâsı mu'tâd olan ücret ve hissenin kadim ve sabıkı misillü yani eski fiât üzere bi'l-hesap nakden verilip bu kere tuz fiâtının kesb-i terakki eylesmesinden dolayı ziyâde bir şey verilmemesine be-gayet i'tinâ' ve dikkat edilecek ve keyfiyyet buraca dahi ma'lûm olmak ve ona göre iktizâsına bakılmak üzere zikr olunan evâmir-i âlîyyenin birer kıt'a sûreti seri'an emânet-i müşârün-ileyhâya gönderilecektir.

Dokuzuncu bend – Bi'l-cümle memlaha ve maden ve kuyulardan husûle gelecek tuzun kesret-i i'mâl ve ihrâcı hakkında müdürân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim taraflarından her türlü ikdâmât-ı lâzıme ve mütemâdiyenin icrâsıyla beraber ihrâc olunacak tuz için rüesâ ve ameleye verilecek ücretleri mu'tedil ve münasîbi vechile kat' olunup i'tâ ve tesviye olunacak ve bir memlaha ve maden ve kuyudan ihrâc olunacak tuzun kıyye başına bir fi-i ma'lûm ile maktû sûretiyle rüesâ ve ameleye uhdelerinde bi'l-münâkasa maktûan ihâlesi idârece daha ziyâde mûcib-i mazbutiyet olacağından tuzun o vechile maktû sûretiyle i'mâl ve ihrâcına rüesâ ve ameleye ve sâireden tâlib olanlar olduğu hâlde usûl-i münâkasanın alenen icrâsıyla her kimin üzerinde takrîr eder ise kefâlet-i kaviyyeye rabtıyla yedinden senet alınacak ve bu sûretle bi'l-münâkasa kıyye başına bir fi-i ma'lûm ile tuz çıkarmayı taahhüd etmiş olanlar çıkarıp cânib-i mîrîye teslim edecekleri tuzun esmânı beher mâh nihâyetinde evvel-be-evvel te'diye kılınacak ve müteahhid oldukları tuzu tekmlen çıkarılıp teslim etmedikçe terk-i hizmet edemeyeceklerine ve ettikleri hâlde haklarında icrâ' olunacak muâmelât-ı tedbiyyeye ve tazmîniye hakkında iktizâ eden şerâit ve te'mînât vech-i mezkûr üzere kefâlet-i kaviyyeye rabtla alınacak senedâta derc ve imlâ' kılınacak bir de işbu çıkaracakları tuzun hîn-i ihrâcında yaş olacağı cihetle vezn olunması kabil olmayacağından evvel emirde usûlü üzere kurutturulup ba'de bi'l-vezn cânib-i mîrîye ahz kılınacak ve esmânı dahi müteahhitlere bu vezn üzere bi'l-hesâb ifâ kılınacaktır ve bunlara işe başlayabilmeleri için ibtidâ-ı taahhütlerinde ale'l-hesâb sûretiyle münasîb mikdâr akçe verilmek lâzım gelir ise ber-vech-i muharrer alınacak olan kefâlet senedine bu şart dahi derc olunarak ve kefâletleri bu akçenin cânib-i mîrîye te'diyesine kefil bi'l-mâl oldukları usûlü vechile senedi mezkûrda tasrîh olunarak zikr olunan akçe verilecek ve fakat bu kefillerin mu'temed ve muktedir olduklarına dair mezkûr senedin rabt ve tanzîmiyle zikr olunan akçenin i'tâsından evvelce mahalli meclisinden iktizâ eden mazbatası bi'l-istihsâl hıfzedilecek ve işbu müteahhidlerin dahi beher ay âhirinde hesapları bi'l-rü'ye çıkarılıp cânib-i mîrîye teslim edecekleri tuz bahasından ber-vech-i muharrer alel-hesap olarak aldıkları akçeye mahsûben

sened-i mezkûrda muharrer bulunacak mukavele mûcebince her ne mikdâr şey tevkif kılınmak îcâb eder ise mâh be mâh tevkif ve mahsub kılınıp kûsûru kendilerine te'diye olunacaktır.

Onuncu bend – Tabîi mûncemid olan memlaha ve madenlerden çıkarılacak tuz dahi bâlâda zikr ve beyân olunan minvâl üzere münasîb ücret-i mu'tâdile ile veyâhûd rüesâ ve amele vesâireden tâlib olanları beynlerinde usûl-i münâkasayı bi'l-icrâ okka başına bir fi-i ma'lûm ile maktûa rabtıyla çıkarttırılacaklardır.

On birinci bend – Bâlâda zikr olduğu vechile münasîb ücret-i mu'tedile ile işleyecek rüesâ ve amele ile bi'l-münâkasa maktûa rabtı ile tuz ihrâc edecek müteahhidlerin yedlerine müdür veyâhûd me'mûr taraflarından birer kıt'a memhûr sergi pusûlası i'tâ' ile mezkûr rüesâ ve amelenin işledikleri günlerin yevmiye ücretleriyle müteahhidlerin kurutturulduktan sonra bi'l-vezn cânib-i mîrîye teslim eyledikleri tuz evvel-be-evvel mezkûr sergilere tenmik ve imlâ' ile beher mâh nihâyetinde hesâbları işbu sergiler üzerine bi'l-rü'ye tebeyyün edecek hakları edâ' olunarak makbûzlarını mü'şir-i zîrleri rüesâ ve amele ve mutemedlere temhîr ettirildikten sonra yedlerinden ahz ve hıfz olunarak ol vechile mâh be mâh kat'-ı rişte-i hesap olunacak ve bu makule rüesâ ve amele ve müteahhitlere zinhâr ve zinhâr haklarından ziyâde bir akçe verilmemesine be-gayet ihtimâm ve dikkat olunacaktır.

On ikinci bend – Her bir memlaha ve maden ve kuyuda husûle gelip isteyenlere mahrecinde yani husûle geldiği memlaha ve maden ve kuyu ambarlarından satılacak tuzun ba'de-zîn kilo ile olmayarak beheri dört yüz dirhem olmak ve ambar-ı mezkûrdan kaldırılıp sahile ve sefîneye ve mahal-i sâireye nakletmek ve masârifi müşterisi tarafından tesviye olunmak üzere kıyye i'tibâriyle beher kıyyesi yirmişer paraya satılıp bahası fiât-ı mîrîyesi üzere meskûkât-ı akçe olarak nakden ve peşinen istihsâl olunacak ve her kime olur ise olsun peşinen bahası alınmadıkça tuz i'tâ' kılınmayacaktır ve elli okkadan aşağı kezâlik her kime olur ise olsun tuz satılmayacak ve herkes mübâyaa eyleyeceği tuzu dilediği mahalle kendisi nakledip serbest üzere satabilecektir ve Trablusgarp ve Bingazi ve Fizan memlaha ve madenlerinin Dersaadet'e ve sâir Memâlik-i Mahrûse'ye budiyyeti olarak bunlardan bu mahaller için tuz alacak tüccar vesâirenin bi'z-zarure masârif-i zâide-i nakliyeleri vuku' bulacağından mezkûr memlaha ve madenlerden bi'l-mübâyaa sefîneye tahmîlen Dersaadet'e vesâir Memâlik-i Mahrûse'ye bahren gönderilecek tuzun kıyyesi kezâlik dört yüz dirhemden ibâret olmak ve masârif-i nakliyesi müşterisi üzerine kalmak üzere sâir memlahalar tuzunun fiâtı olan yirmi paradan beş parasının tenzîliyle on beş paraya satılacak ve vech-i muharrer üzere sefîneye tahmîlen bahren bir mahal-

i âhere gönderilmek için olmayıp da mahalinde sarf kılınmak veyâhûd berren ve nehren içerilere doğru nakil olunmak üzere mezkûr Trablusgarp ve Fizan ve Bingazi memlaha ve madenlerinden mübâyaa edilecek tuzun kıyyesi sâir memlahalar misillû yirmişer paraya fûrûht kılınacaktır ve yirmi yedinci bendde zikr ve beyân olunduğu vechile Memleketeyn mahsûlü olarak mevâki'-i mahsûsasına götürülüp cânib-i mîrîden ba'de'l-mübâyaa me'mûrları ma'rifetiyle satılacak kaya tuzuyla Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne madenlerinden husûle getirilecek kaya tuzu göl tuzuna mikyâs olmadığından bunların kıyyesi kezâlik dört yüz dirhem olmak ve nakliyesi müşterisine ait bulunmak üzere otuz paraya satılacak ve fakat Trablusgarp'tan bâlâda beyân olunduğu vechile sefineye tahmîlen âher mahalle bahren gönderilecek kaya tuzunun kıyyesi yirmi beş paraya ve mahallinde sarf olunmak ve berren ve nehren içerilere doğru sevk kılınmak üzere alınacak kaya tuzu otuz paraya satılacaktır ve bu vechile kıyye i'tibâriyle külliyyet üzere satılacak tuzun kantar ile vezn olunması suûbeti müstelzim olduğundan Dersaadet ve mahal-i sâirede cârî olduğu üzere üç adet ağaçtan ma'mûl sehpa ta'bîr olunan üç ayaklı bir alete ta'lîk olunur hatab çekisi resminde iki adet sandık yaptırılarak birisine mikdâr-ı kıyyeleri ayar edilmemiş eskal ve diğerine tuz vaz'ıyla veznedilecek ve müşteriler eskal-i merkumenin evzânını li-ecli't-tahkik kantar ile ayar etmek isterler ise def'-i iştibâh etmeleri zımnında müdürân ve me'mûrîn taraflarından bu bâbda muhâlefet gösterilmeyip müsâade olunacaktır.

On üçüncü bend – Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'de vaki memlaha ve maden ve kuyulardan husûle gelecek tuz bâlâda beyân olunacağı vech üzere ba'de-zîn cânib-i mîrîden i'mâl ve idâre ve fûrûht olunacağından cânib-i mîrîden fûrûht olunmuş tuz bahren ve berren ve nehren her nereye nakl ve sevk olunur ise olunsun işbu yetmiş sekiz senesi Mart'ı ibtidâsından i'tibâren resm-i gümrük ve rüsûmât-ı sâire alınmayacaktır.

On dördüncü bend – Memlaha ve maden ve kuyulardan ihrâc olunacak tuzun her bâr ziyâde ihrâcına ve ihrâc olunduktan sonra gerek tepe ve yığınlarda ve gerek ambarlarda bulunsun telef ve sarf ve sirkatten vikayesine kemâl-i i'tinâ' ve dikkatle beraber tepe ve yığınlardan ambarlara vaz' ve iddihârında veyâhûd kayık ve sefine ve araba ve hayvanat ashâbına ve sâireye fûrûhtunda tahmîn ile veyâhûd âher sûretle olmayıp mutlaka vezn olunarak kıyye i'tibâriyle iddihâr ve fûrûht kılınacak ve defterlere dahi o vechile sebt ve terkim olunacaktır.

On beşinci bend – Ber-vech-i mezkûr memlaha ve maden ve kuyulardan fûrûht olunan tuzun müşterisi esâmîsiyle mikdâr-ı kıyyesi ve alınan esmânının kemmiyyeti ve nereye gideceği

numûnesi verilen defterine müfredât üzere yazılacak ve defterlerin hiçbirisinde silme ve yalama ve hakk ve kaleme tashîh vuku' câiz olmayacak ve beher mâh vuku' bulacak tuz sarfiyâtıyla ondan hâsıl olacak vâridât ve bi't-tâbi vukua gelecek masârifât mâh-ı âti sarfiyât ve vâridât ve masârifâtına karıştırılmayarak nihâyet şehr-i âtinin haftasına her bir mülhakat memlaha ve maden ve kuyu me'mûru tarafından numûne-i mersûleye tevfikân bir kıt'a icmâl defteri sıhhat-i eseri tanzîm olunup başkâtib ve sandık emini ile beraber ba'de't-temhîr o mâhın hâsılâtıyla ve tezkereleri tükenmiş olan koçanlar ile sâir iktizâ eden senedât ile birlikte me'mûr-ı mûmâ-ileyhin tâbi olduğu merkez müdürü cânibine gönderilecek ve merkez müdürleri dahi işbu mülhakat icmâl defterini başkâtibleri ma'rifetiyle muâyene ve tetkik ile sıhhatini tahkik eyledikten sonra bunların vâridât ve sarfiyât ve masârifâtıyla kendi merkez idârelerinin vâridât ve sarfiyât ve masârifâtını şâmil bir kıt'a umûm icmâl defterini kezâlik numûne-i mersûle vechile terkim ve başkâtib ve sandık emini ile birlikte temhîr eyledikten sonra zikr olunan mülhakat icmâl defterlerinin asıllarıyla ve senetleriyle ve mülhakattan gelmiş ve kendilerinden yani merkezde satılan tuzdan tecemmu etmiş olan hâsılât ile beraber sâlifü'l-beyân şehr-i âtinin on beşinci günü bâ-tahrîrât emânet-i müşârün-ileyhâya gönderecekler ve gerek me'mûrlar ve gerek müdürler mâh-ı mezkûr içinde vesâir memlaha ve maden ve kuyulardan tevârüd edip kendilerinde toplanmış bulunacak edâ' tuz tezkerelerini yanlarında tutmayıp bunları dahi zikr olunan icmâller ile beraber irsâl eyleyeceklerdir.

On altıncı bend – Merkezlere pek baîd ve darsaadete karîb olan mülhakat memlaha ve maden ve kuyular hâsılâtı nakliyeden dolayı masârifât-ı zâide ve te'hîrât-ı beyhude-i mûcib olmamak için vapurlar ve postalar vâsıtasıyla doğruca emânet-i müşârün ileyhaya tesyâr olunmak mûnasîb olacağından o makule mülhakat me'mûrları hâsılât-ı vâkıyayı cins ve mikdârını mübeyyen memhûr pusûlasıyla her ay âherinde bâ-tahrîrât emânet-i müşârün-ileyhâya isbâl ile vusûlünü müş'ir emânet-i müşârün-ileyhâdan istihsâl edecekleri musahhah ilm ü haberleri tâbi buldukları merkez müdürlerine beher mâh gönderecekleri icmâl defterine rabten nakl makamında mûmâ-ileyha müdürlere irsâl edecekler ve mülhakattan hangilerinin hâsılâtı vech-i muharrer üzere doğrudan doğruya emânet-i müşârün ileyhaya gönderilmek lâzım geleceğini müdürân-ı mûmâ-ileyhim tahkik ve ta'yîn ve îcâbını me'mûrlarına tenbiye ve telkin ile ma'lûmât olmak için keyfiyeti emânet-i müşârün-ileyhâ tarafına dahi iş'âr eyleyeceklerdir.

On yedinci bend – Memlaha ve maden ve kuyulardan satılacak tuz on beşinci bendde zikri geçtiği vechile defter-i mahsûsuna kayd ve imlâ' olunduktan sonra koçandan kat' ile müşterilerin yedlerine verilecek matbû edâ' tezkerelerine dahi isimleri ile mübâyaa eyledikleri

tuzun mikdâr-ı kıyye ve esmâni ve nereye gideceği bilâ-noksan izahen sebt ve tahrîr ve koçanlarına dahi aynıyla iş'âret ve tezbîr ile mezkûr tezkereler o memlaha ve maden veyâhûd kuyunun namına mahsûs olan kebir mühûr ile ba'de't-temhîr üzerine başkâtibiyle sandık emini sahlhlarını vaz' edip müdür veyâhûd me'mûru tarafından dahi kendi mühûrleriyle mühûrlenecek ve hangi sene ve mâh ve yevmde verilmiş olduğu tarihi tezkereler ile koçanlarında gösterilecek ve her bir merkez müdürü merkeziyle mülhakatı olan memlaha ve maden ve kuyuları için bu taraftan i'tâ ve isrâ' olunandan başka şimdilik buraca ma'lûm olamayıp mahallerine bi'l-vusûl meydana ihrâc ile zabt eyleyecekleri memlahada maden ve kuyular için dahi ne mikdâr mühûr lâzım ise seri'an hakk ettirilip gönderilmek üzere mezkûr memlaha ve maden ve kuyuların isimlerini mübeyyen pusûlasını emânet-i müşârün-ileyhâya bi'l-irsâl mezkûr müdürleri seri'an talep edecektir ve bir de bir memlaha ve maden ve kuyudan bi'l-mübâyaa mahal-i âhere nakl ve sevk olunan tuz tezkeresinde gösterilen mevridden diğer mahalle sevk olunacak olduğu hâlde muahharen götürülecek mahalli ashâbının yedinde olan tezkere zuhûruna mevridden mezkûrda bulunan tuz müdür veya me'mûru veyâhûd orada bunlardan birisi bulunmadığı hâlde oradaki gümrük emin veya müdür veyâhûd me'mûru ve bunlar dahi olmadığı takdirde o mahallin meclisi tarafından izahen şerh verilip memlaha ve maden veyâhûd kuyu veyâhûd gümrük veyâhûd meclis namına mahsûs olan büyük mühûr ile temhîr olunarak imrârına ruhsat verilecek ve böyle olmayıp da bir mikdârı mevridden satılarak kûsûru mahal-i sâireye gönderilecek olur ise satılan mikdârı o tezkerenin zuhûrunda aşağı varılarak ve kûsûrunun mikdâr-ı kıyyesi tasrîh kılınarak tezkeresine şerh verilip zikr olunan büyük mühûr ile temhîr olunacak ve böyle dahi olmayıp da mevridden mezkûrdan mahal-i müteaddideye parça parça gönderilecek olur ise o makule müteferrik sûretle öteye beriye gönderilecek tuz için mevridden mezkûrda bulunan tuz müdür veyâhûd me'mûru veyâhûd orada bunlardan birisi bulunmadığı hâlde oradaki gümrük emin veya müdür ve me'mûru ve bunlardan dahi olmadığı takdirde o mahallin meclisi tarafından mahrecinden verilmiş olan tezkere resm ve usûlünde olmak üzere müceddeden tezkereler i'tâ'sıyla âtik tezkeresi bi'l-ahz bunun bedeline kaç tezkere verilmiş ise zuhûruna ba'de'l-iş'âre mahreci olan memlaha ve maden veyâhûd kuyu müdür veya me'mûru cânibine bâ-tahrîrât îade edilecek ve zikr olunan tuz mevriddine kadar gitmeyip de esna-yı râhda bir mahalden diğer mahale sapıp gitmek veyâhûd zikrolunduğu vechile bir mikdârı orada satılıp kûsûru başka mahale sevk edilmek veyâhûd oradan mahal-i müteaddideye parça parça gönderilmek iktizâ ettiği takdirde işbu keyfiyyetin vuku' bulacağı mahal-i mezkûrda dahi beyine vech-i meşrûh üzere iktizâsı icrâ kılınacak ve bir mahalde ne tuz müdür ve me'mûru ve ne de gümrük emin ve müdür ve me'mûru ve ne de meclis bulunmaz ise bu misillû mahal bir

karye demek olacağından şu beyân kılınan icrâât bi-tamâmihâ o karye muhtarı tarafından i'tâ olunacak ber-minvâl-i muharrer tezkereler ile tezkerelere verilecek şerhler Hükûmet cânibinden verilmiş olan muhtar mühürleriyle mühürlenecektir ve çünkü sâlifü'l-beyân edâ' tezkereleri ma'mûl tezkere-i mu'tebere olmak lâzım eden ve içinde silme ve yalama ve hakk ve kalemen tashîh vuku' memnû olduğu vâzihadan olduğundan ve binâberin işbu tezkerelere hiçbir vakitte sehv olunmuş diye şerh verilmesi câiz olamayacağından bunu tuz müdür ve me'mûrları tecviz etmeyerek nihâyetü'l-emrine sehv vuku' ile böyle şerh verilmesine mecbûriyet hâsıl olduğu hâlde o sehve kim sebep olmuş ise derhâl me'mûriyyetinden tard olunup ondan sonra şerh verilerek temhîr kılınması iktizâ edeceği cihetle bu makule sehvin adem-i vukuuna müdürân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim câniblerinden be-gayet dikkat ve i'tinâ' edilecektir.

On sekizinci bend⁵⁴ - Müşterilerin memlaha ve maden ve kuyulardan bi'l-iştirâ berren ve bahren öteye ve beriye gönderecekleri tuz mevrîdine veyâhûd diğer bir mahalle vusûlünde yedlerinde bulunacak tezkere o mahalde tuz me'mûru bulunur ise onlar ve bunlar olmayıp da gümrük ve duhân müdür veyâhûd me'mûru olur ise bir vekil ve orada gümrük ve duhân idâresi yok ise mahalli meclis ve bu dahi yok ise muhtarı tarafından muâyene olunarak gelen tuz tezkeresinden muharrer mikdâra tevafık eylediği takdirde o tezkere ahz ve hıfz ile gelen tuzun sarf ve fûrûhtuna ruhsat verilecek ve getirilen tuzun tezkerede muharrer olan mikdârdan yüzde üçe kadar zuhûr edecek fazlasından fiât-ı mîrîye üzere yalnız bir kat bahası ve yüzde üçten ziyâde olan fazlasından kezâlik fiât-ı mîrîye üzere iki kat bahası istihsâl olunup mezkûr fazlalar sahibine terk edilecek ve bunlar için kendilerine usûlü vechile müceddeden tezkere i'tâ' olunacaktır ve bir adamın malı olarak bir memlahadan doldurulmuş ve oradan birlikte hareket ve bir vakitte müvaselet etmiş olan iki sefînenin tezkerelerinden birisinde fazla ve diğerinde noksan zuhûrunda işbu noksan fazla-yı mezkûreden ba'de't-tenzil kalacak olan fazla hakkında kezâlik o vechile muâmele icrâ olunacaktır ve ber-vech-i muharrer yüzde üçe kadar zuhûr eden fazlaların istihsâl olunacak bir kat bahası olan akçe tamâmen îrâd-ı kayd olunup yüzde üçten ziyâde olan fazlalar için bahasının iki katı i'tibâriyle alınacak akçenin bir katı kezâlik îrâd-ı kayd olunacak ve bunun diğer bir katı fazla-yı mezkûreyi tutan ve haber verenlere ihbâriyye olarak verilecektir ve bilâ-tezkere vürûd eden tuzlar gerek denizde ve gerek karada olsun adetâ sirkat demek olacağından sahibine zecren vesâire ibreten cânib-i mîrîye zabtından başka tuzun bahasının iki katı akçe dahi sahibinden zecren tahsîl kılınacak ve işbu akçe tamâmıyla ve

⁵⁴ On sekizinci bendin yerine kaim olmak üzere 27 Rebiyülahir 1280 (29 Eylül 1279/11 Ekim 1863) tarihinde müceddeden tanzîm olunan maddedir.

keyfiyetin tasrîhiyle tuz me'mûrları nezdinde hâsılâta îrâd-ı kayd olunacak ve bu nakdin istihsâli bir gümrük veya duhân idâresi veya meclis veyâhûd muhtar ma'rifetiyle vuku' bulmuş ise nakd-i mezbur bir saat bile nezdlerinde tevkif olunmayıp kendilerine en akreb bulunan tuz me'mûru cânibine gönderilerek bunlar ile başkâtib ve sandık eminleri tarafından müştereken memhûr olmak üzere bir kıt'a makbûz senedi celb ile nezdlerinde hıfz olunacak ve ber-vech-i mezkûr zabt olunan tuz bunu haber vermiş veyâhûd meydana çıkarmış olan kimseye terk kılınacak ve bu kimse dilediğine satabilmek için mezkûr tuzun mikdârıyla keyfiyyet-i i'tâ'sını mübeyyen olarak yedinde usûlü vechile bir kıt'a tezkeresi verilecek ve çünkü edâ' tezkereleri açık olarak i'tâ edilip ashâbı tuzu mahallinden kaldırmazdan evvelce istedikleri kimseye okutturup sıhhatini tahkik edebileceklerinden tuzlarını başka mahale naklinden sonra zikr olunan fazladan dolayı mezkûr tezkereyi yazan yanlış yazmış diye i'tirâza kalkışılar ise kat'en iska' olunmayıp ber-vech-i meşrûh îcâb-ı nizâmisi icrâ edilecek ve eğer merkulmar tuzlarını henüz bir başka mahalle nakl etmeksizin tezkereyi birisine okutturup fi'l-vâki' noksan yazılmış olduğunu müşâhede ile tuzu mübâyaa etmiş oldukları me'mûra haber verirler ise bu sehve sebep hangi kâtib ise derhâl tard olunup işbu sehvli tezkere üzerine şerh-i mahsûs tahrîriyle tashîh olunup şerh-i mezkûr bâlâda beyân kılındığı minvâl üzere sahhlanıp mühürlenecektir ve vech-i muharrer üzere beher ay âherinde takdim kılınacak icmâl defterleriyle beraber tuz me'mûrları cânibinden tâbi oldukları nezâret merkezlerine ve gümrük müdürlerine ve gümrük müdürleri cânibinden mensûb buldukları nezâret merkezlerine ve merkez nezâretinden cânib-i emânet-i müşârün-ileyhâya ve mahalli meclisleri tarafından o mahallin tuz me'mûrlarına isbâl olunacaktır.

On dokuzuncu bend – Memlaha ve maden ve kuyulardan müşterilerin satın aldığı tuz için kendilerine verilmiş olan edâ' tezkereleri gerek esna-yı râhda ve gerek mevridlerine vusûllerinde bulunan tuz müdür ve me'mûrlarıyla gümrük emin ve müdür ve me'mûrlarına ve hükûmet meclisleriyle muhtarlara ibrâz etmeye mecbûr olduklarından yani işbu tezkereyi kim olur ise olsun ibrâz etmedikçe tuzunun imrârına ve ne de fûrûhtuna hiçbir mahalde irâe-i re'y ruhsat kılınamayacağından mezkûr tezkere ibrâz ve irâe olunamayıp da kazâen yolda zâyî' olduğu iddiâ edilir ise bâdî-i emirde o tuzun fiât-ı cedîde üzere îcâb eden bahasının üç misli sahibinden ahz ve depozito tarîkiyle muvakkaten hıfz ile sarf ve fûrûhtuna müsâade olunup mahreci olan memlaha ve maden veyâhûd kuyunun baîd mesafesine göre kendisine bir müddet-i münâsibe-i muâyene mehl tahsis olunarak o mehl tekmiline kadar mezkûr tuzun o memlaha ve maden veyâhûd kuyu mahsûlünden alınmış ve yedinde edâ' tezkeresi verilmiş olduğunu

musaddak müdür veyâhûd me'mûru tarafından şâhadetnâme alıp getirir ise o hâlde tezkeresini hakikaten zâyi' etmiş olduğu sabit olacağından ber-minvâl-i muharrer depozito tarîkiyle alınıp hıfz kılınmış bulunan akçe hemen tarafına red' ve i'tâ kılınacak ve o müddette öyle şâhadetnâme getirmez ise o vakit getirilmiş olan tuz sirkat demek olacağından zikr olunan depozito akçesinin iki sülüsü keyfiyyetinin tasrîhiyle hâsılâta îrâd-ı kayd olunacak ve sülüs-ü diğeri bunu haber vermiş veyâhûd meydana çıkarmış olan kimseye verilecektir ve eğer ki o mikdâr akçeyi depozito edemeyip de mehl-i mezkûrda matlub olan şâhadetnâmeyi getirip ibrâz edeceklerine ve edemedikleri hâlde meblağ-ı mezkûru kendileri veyâhûd kefilleri te'diye eyleyeceklerine kavi muktedir kefil irâe etmeyi isteyenler olur ise bu misillûlerin kendilerinden depozito akçesi alınmak yerine kefâlet-i kaviyyeye rabtla dahi ber-vech-i muharrer iktizâsının icrâsı câiz olacaktır.

Yirminci bend – Merkez ve mevki ittihâz olunan bi'l-cümle memlaha ve maden ve kuyular müdür ve me'mûrlarından birinin infisâli vuku'u ile halefinin mahaline vusûlünde me'mûr-ı mazûlün bidâyet-i me'mûriyyetinden halefinin vusûlü gününe kadar olan müddet-i idâresi muhasebesi selef ve halef ve başkâtib ve sandık emini ma'rifetiyle bi'l-rü'ye müddet-i me'mûriyyetinde ne mikdâr tuz husûle gelmiş ve bundan devr ve teslim kaidesinin icrâsı gününe kadar ne mikdârı sarf ve fûrûht ile esmânî icmâllere idhâlen emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine gönderilmiş ve ne kadarı mevcûd bulunmuş ise keyfiyyet ve kemmiyyeti defâtir-i mevcûdeye mürâcaatla tedkik ve istizâh ve masârifât-ı vâkıanın sıhhati dahi tahkik ve istiknâh olarak ve mevcûd bulunan tuzun seleften halefe devri icrâ kılınarak zîri halef ve selef ve başkâtib ve sandık emini mühürleriyle memhûr ve musaddak üç nüsha üzere muhasebe defteri tanzîm ile bir nüshası usûl vechile icrâ-ı îcâb zımında cânib-i emânet-i müşârün-ileyhâya gönderilecek ve iki nüshasının birisi selefte i'tâ' kılınacak ve diğeri halefte kalacak ve selefin bir gûnâ zimmeti zuhûr edip etmediği işbu nüshalarda izahen gösterilecek ve her kim olur ise olsun infisâli gerek istifa ile ve gerek azl ile zuhûr etsin zikr olunduğu vech üzere muhasebesini rü'yetle devr ve teslim kaidesini tamâmen icrâ etmeksizin hûd-be-hûd savuşup bir tarafa gidemeyeceğinden buna riâyet etmeyerek yine savuşanlar olur ise gerek karîb ve gerek baîd her nereye savuşmuş olur ise olsunlar buldurularak taht'ül-hıfz celbedilmesi mukarrer olmasıyla binâberin kaide-i mezkûreyi yerine getirmediğçe hiçbir mazûl başka yere gidemeyecektir.

Yirmi birinci bend – Merkez ve mevâkie gelen müşteriler hakkında müdürân ve me'mûrîn ve ketebe ve hademe-i sâire taraflarından bir gûnâ evzâ-i bârda gösterilmeyip herhâlde teshilât-ı mümküne ve muâmelât-ı cemilenin îfâsıyla îade ve i'zâmlarına dikkat kılınacak ve bu evzâ bi'l-

akis müşteriler tarafından zuhûra gelir ise çünkü herkes nizâmen mükellef olduğu dâireden hariç harekette bulunamayacağından bu misillû hadise zuhûr edip de tuz müdürân ve me'mûrîni taraflarından beyân-ı hâl olunduğu yerle hadise-i mezkûrenin men'iyile beraber bâisleri hakkında muâmele-i kanûniyenin sür'at-i icrâsına cânib-i hükûmet-i mahalliyeden dikkat ve i'tinâ' kılınacaktır.

Yirmi ikinci bend – Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'nin her neresinde olur ise olsun gerek ameliyat ile husûle gelen ve gerek tabîi incimâd eden tuzun vakit-i mevsiminde i'mâl ve ihrâcıyla mahreclerinde ve bundan böyle ta'yîn ve tertibine lüzûm görünecek mevâki de fiât-ı mevzû'suyla fûrûhtu usûl-i inhisâriye iktizâsınca mutlaka cânib-i mîrîye münhasır olup bermûceb-i muâhede diyâr-ı ecnebiyeden berren ve bahren tuz getirilecek olur ise tuz ve gümrük ve hükûmet ve karantina me'mûrları ve liman reisleri taraflarından imrâr ve ihrâcına ruhsat verilmeyip geldiği gibi geriye iâde olunacak ve şayet me'mûrîn ve rüesâ-yı mûmâ-ileyhimin haberleri olmaksızın bir iskele veya mahal-i âhere tuz nakl ve ihrâc olunmuş bulunur ise o tuz diyâr-ı ecnebiyenin neresinden gelir ise gelsin ve kimin malı olur ise olsun kâmilen zabt olunarak vuku'-i hâl der-ân-ı saat emânet-i müşârûn-ileyhâ cânibine iş'âr kılınacak ve kim olur ise olsun hiçbir mevki ve mahalde tuz çıkararak bu yüzden kendisine bir ticaret kapısı açamayacak ve bu memnûiyyetin hilâfına harekete mütecâsir olanlar devletçe mücâzât kılınacaktır.

Yirmi üçüncü bend – Müdürân ve me'mûrîni mûmâ-ileyhim mahal-i me'mûriyyetlerine vusûllerinde umur-ı me'mûrelerinin rû'yeti için bir ikamet mahali ittihâz eylemek lâzım olduğundan mukaddemlerde olan tuz me'mûr ve mültezimlerine mahsûs veyâhûd âher gûnâ bu işe elverişli mâl-ı mîrî olmak üzere oralarda ebniye var ise onda ikamet edecek ve yoksa ücreti mu'tedile ile bir münasîb mahal tedârik ve isticâr ederek bedel-i îcarı emânet-i müşârûn-ileyhâya inhâ ve istîzândan sonra vâridât-ı memlahadan bi'l-ifâ takdim edilecek icmâl defterlerine masraf kayd ve imlâ' edilecek ve bu misillû emâkin-i müstacirenin masârif-i tamîriyesi ashâbı taraflarından görülmesi mukavelesi şerâit-i isticâre idhâl kılınacaktır.

Yirmi dördüncü bend – Hazine-i Celîle mazbutâtından olan memlaha ve maden ve kuyular kurbunda ve gerek bunların örüleri dahilinde bulunan iskele ve şehir ve kasaba ve karyelerde emlâk-ı mîrîyeden olarak ambar ve mağaza ve sundurmaların ve gerek mürûr-ı zaman ile münhedim olmuş ambar ve mağaza ve sundurma arsalarının ve şimdîye kadar Hâzine-i Celîle-i Maliye ve Evkâf-ı Hümâyûn hâzinesi tarafından bi'l-ihâle mültezimleri uhdesinde ve ashâbı

taht-ı tasarrufunda bulunup bu kere ittihâz olunan usûl-i inhisâriye hükmünce ve bâlâda sebkât eden dördüncü ve beşinci bendler mücebince cânib-i mîrîden zabt ve idâre olunacak memlaha ve maden ve kuyularda ve bunlara mensûb mahallerde olan ambar ve mağaza ve sundurmaların ve kezâlik mürûr-ı zaman ile münhedim olup hali kalan arsalarının bi'l-etraf bilinmesi lâzım geldiğinden bunlar tuz müdür ve me'mûrları ma'rifetiyle bi't-tahkik zâhire çıkarılarak çünkü keyfiyetlerini ve memlaha ve maden ve kuyular nezdinde bulunanlardan tuz muhâfazası için hangilerin lüzûm-ı hakikisi olup hangilerin olmadığı ve lüzûmu olanlardan bazıları muhtaç-ı tamir oldukları hâlde o makulelerin kaide-i tasarrufiyyeye bi'r-reâyâ erbâb-ı vukufa keşf ve hesap ettirilerek tamir ve termîmleri bi-hakkın ne mikdâr masrafla vücuda geleceğini mübeyyen iktizâ eden müvezzi' ve meşrûh birer kıt'a defterleri bi't-tanzîm evvel-be-evvel cânib-i emânet-i müşârün-ileyhâya takdimiyle verilecek re'y ve cevâba göre iktizâsının icrâsına müsaberet edilecektir.

Yirmi beşinci bend – Müdürân ve me'mûrîn ve ketebe ve sandık eminleri ile hademe-i sâire kefâlet-i kaviiyyeye ve mu'tebere ile ta'yîn ve istihdâm olunacaklarından şayet bunlardan mugayir irâde ve nizâm olarak emvâl-i mîrîyyeden az ve çok zimmetlerine akçe geçirenleri olur ise derhâl kendilerinden veya kefillerinden kâmilen ve seri'an tahsîl olunacağından başka bu makuleler haklarında Ceza Kanûnname-i Hümâyûnu'nun beyân ettiği mücâzât dahi tamâmen icrâ olunması mukarrer olmasıyla maiyetlerinde bulunanların birisinden bu misillü bir hâlet-i nâ-merziyye zuhûrunda asla sükût ve setr olunmayıp derhâl keyfiyeti me'mûrlar mensûb oldukları müdürlerle ve müdürler dahi emânet-i müşârün-ileyhâya ihbâr edecek ve herhangi bu vazifeyi vaktiyle yerine getiremez ise bu bâbda kendisi dahi ber-müceb-i kanûn mes'ûl tutulacağını muhakkak bilip ona göre îfâ-yı lâzime-i sadâkat ve istikamet edilecektir.

Yirmi altıncı bend – Tuz müdürleri bâlâda ikinci bendde kendilerine ruhsat verildiği vechile buradan ta'yîn ve irsâl olunacaklardan gayrı gerek nefis-i merkezde ve gerek mülhakatlarında istihdâmı lâzım gelecek me'mûrîn ve ketebe ve sandık emini ve hademe-i sâireyi bir kere terettüb ve istihdâm edip esâmîsiyle maâşlarını ve vazifelerini mübeyyen defterini emânet-i müşârün-ileyhâya takdim eyledikten sonra bunların içinden bazılarını bir mevkiden diğer mevkiye veyâhûd bir vazifeden başka vazifeye nakletmek veyâhûd sû-i hareketlerine mebnî hizmetten tard ile yerlerine diğerlerini istihdâm etmek iktizâ ettiği hâlde keyfiyeti bi'l-etraf emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine arz ve beyân ederek vuku' bulacak iş'âra göre hareket eyleyecek ve bazısından tard veyâhûd başka türlü mücâzâtı müstelzim bir gûnâ uygunsuzluk

vukua gelir ise bilâ-te'hîr maddeyi emânet-i müşârün-ileyhâya iş'âr edecek ve etmeyip de iğmâz eyledikleri hâlde kendileri mes'ûl tutulacaktır.

Yirmi yedinci bend – Mısır ve Memleketeyn cânibinden tevârüd edecek tuzların örüleri dahi Memâlik-i Mahrûse-i Şâhâne'de olması ve Hâzine-i Celîle'ye senevi istihsâl olunan vergileri sûret-i maktûiyette bulunması cihetle bütün bütün men'-i idhâli câiz değil ise de mezkûr tuzların her tarafa getirilip herkese fûrûht olunabilmeleri usûl-i cedîde-i inhisâriye iktizâsınca bu kere tesis olunan kaide-i idârenin inzibâtına hâlel vereceğinden bu mahzûrun def'i zımında ol havaliden tevârüd edecek tuzlar hakkında ba'de-zîn tedâbîr-i âti'üz-zikrin ittihâzına lüzûm görünmüştür şöyle ki tahkikat-ı vâkıya göre şimdiye kadar Mısır tuzu kıyyesi bir buçuk paradan nedreti halinde nihâyet beş paraya kadar ve Memleketeyn tuzu kaya tuzu olmak hasebiyle kıyyesi beş paradan kezâlik nedreti zamanında nihâyet yirmi paraya kadar satılmakta olduğundan bundan böyle Mısır tuzu nefis-i Antalya ile Alaiye ve İçel'de kâin nefis-i Gilindire ile nefis-i Beyrut'tan gayri ve Memleketeyn tuzu dahi nefis-i Dersaadet ile nefis-i Varna ve nefis-i Rusçuk ve nefis-i Vidin'den başka mahallere sevk ve îsal olunamayıp ancak işbu ta'dâd olunan mevkilere nakl olunarak ve fi'l-vâki Mısır veyâhûd Memleketeyn tuzu olduğuna yakın hâsıl olmak üzere mikdârıyla naklinin ve sefîne kapdanının isimleri tasrîhiyle mahalli hükûmetlerinden bir kıt'a şâhadetnâme ibrâz kılınarak mevâki-i mezkûrede bulunan tuz me'mûrlarına Mısır tuzu kıyyesi iki buçuk para ve Memleketeyn kaya tuzu altı para fiâtıyla teslim olunup akçesi ahz edilecek ve gerek Mısır'dan ve gerek Memleketeyn'den işbu ta'yîn ve tahdîd kılınan mevkiden gayrısına her nereye olur ise olsun berren ve bahren az ve çok tuz getirilecek veyâhûd mevâki'-i mezkûreye getirilip de sâlifü'l-beyân şâhadetnâme ibrâz edilemeyecek olur ise tuz ve gümrük ve hükûmet ve karantina me'mûrları ve liman reisleri taraflarından kat'en kabul olunmayıp ve hiçbir tarafa imrârlarına ruhsat verilmeyip geldiği gibi geriye iâde kılınacak ve şayet me'mûr ve rüesâ-ı mûmâ-ileyhimin haberleri olmaksızın bir iskele veyâhûd mahal-i âhere nakl ve ihrâc olunmuş bulunur ise yirmi ikinci bendde zikri sebkât eden usûle tevfikân o tuz her kimin malı olur ise olsun kâmilen zabt olunarak vuku'-i hâl derakab emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine iş'âr kılınacaktır.

Yirmi sekizinci bend – Bend-i sabıkta beyân olunduğu vechile Mısır ve Memleketeyn mahsûlü olarak ve tahsis kılınan mevâki'e gelip fiât-ı mevzûasıyla cânib-i mîrîye mübâyaa olunacak tuzun bahasına verilmek üzere tuz müdürü veyâhûd me'mûrunun sandığında mikdâr-ı vâki akçe mevcûd bulunmadığı hâlde ashâbı ferdâya salınmasıyla sızlandırılmamak için iktizâ' eden mebalîğ gümrük olan mahallerde emvâl-i gümrükten ve gümrük olmayan yerlerde hükûmet mal

sandıklarından me'mûr ile başkâtib ve sandık emini tarafından müştereken memhûr olmak üzere makbûz senedi i'tâ'sıyla ta'vîzen alınacak ve bu akçeyi verecek hükûmet-i mahalliye veyâhûd gümrük emin ve müdür ve me'mûru keyfiyeti derhâl emânet-i müşârün-ileyhâya iş'âr ve inbâ edecek ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim minvâl-i meşrûh üzere ta'vîzen alacakları akçeyi başka yere sarf etmeyip de mutlaka tuz mübâyaasına sarf eyleyeceğinden ve işbu tuz fiât ve mevzû'-i cedîdesiyle fûrûht olundukça evvel-be-evvel ta'vîzen alınan mezkûr akçeyi mahaline bi'l-îfâ bu bâbda verilmiş olan senetlerini kurtarmaya mecbûr olacaklarından bunun hilâfına ta'vîzât-ı mezkûreyi vaktiyle te'diye etmeyip de bu bâbda ednâ-ı mürettibe terâhî ve tehirleri vuku' bulacak olur ise mezkûr akçeyi vermiş olan hükûmet ile gümrük emin ve müdür ve me'mûrları sükût etmeyip de keyfiyeti derhâl emânet-i müşârün-ileyhâya bildirilecektir.

Yirmi dokuzuncu bend – Merkez ittihâz olunan memlaha ve maden ve kuyular müdürleri mülhakatları bulunan memlaha ve maden ve kuyuların hüsn-i i'mâl ve idârelerine bakmak ve me'mûrlarının hareketini anlamak ve hesaplar lâyıkıyla tutulup ve masraflar yoluyla görülüp hiçbir ferd tarafından bir gûnâ sarf ve telef ve irtikâb şâibelerinin olup olmadığını bi't-tahkik meydana çıkarmak üzere sıkça ve ale'l-husus maslahatın ibtidâ-yı teşkîl ve idâresi olan şu sene-i mübareke de daha ziyâde geşt ü güzâr eylemek olmasıyla müdürân-ı mûmâ-ileyhim esna-yı geşt ü güzârında merkez kâtibini yerine vekil olarak bırakarak zikr olunan mülhakatlara gidecekler ve müterettip zimmet me'mûriyyetleri olduğu üzere her bir memlaha ve maden ve kuyunun hüsn-i i'mâl ve idâresi hakkında iktizâ eden esbâbı bi'l-istihsâl tedâbîr ve tenbîhât-ı muktezîyyeyeyi ba'de'l-icrâ her mahalde meşhûdları olan nîk ü bed ahvâlin jurnalini kaleme alarak diğer mahale geçmezden evvelce emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine takdim edecekler ve kendileri muvazzaf bulunmaları hasebiyle işbu geşt ü güzârında vuku' bulacak masrafları kendi taraflarından tesviye olunup fakat azîmet ve avdetlerinde kendileriyle bir iki nefer tebealarının rekûbları için iktizâ edecek hayvânâtın ücûrâtı menzil ücretine tevfikân cânib-i mîrîden taraflarına verilmesine nizâmın mesâî olmasıyla geşt ü güzâr edecekleri mahallerin menzil-i saati i'tibâriyle baîd mesafelerini musaddak mahalleri meclislerinden usûl-i vechile birer kıt'a mazbata alıp emânet-i müşârün-ileyhâya bi't-taktim ücûrât-ı mezkûre-i talep eyleyecekler ve uhde-i idârelerinde mahal-i müteferrikada birkaç adet memlaha ve maden ve kuyular bulunan me'mûrlar dahi ber-vech-i muharrer hayvânât ücûrâtları emânet-i müşârün-ileyhâdan bi'l-istizân cânib-i mîrîden verilmek üzere bunları kezâlik geşt ü güzâr ile vech-i meşrûh üzere i'mâl ve hareket edip jurnallerini ve gezdikleri mahallerin baîd mesafeleri mazbatalarını tâbi

buldukları müdürlerine gönderecekler ve müdürler dahi ba'de'l-mütâlaa o bâbda olan re'y ve efkârlarının ilâvesiyle emânet-i müşârün-ileyhâya takdim edecektir.

Otuzuncu bend – Müdirân ve me'mûrîn ile teftiş ve tefahhus-ı ahvâl için bu taraftan ta'yîn ve i'zâm olunacak müfettişler ifâ-yı hüsn-i me'mûriyyetleri zımnında bir taraftan bir gûnâ müşkilât ve muhâlefet gördükleri veyâhûd hükûmetin âher sûretle bazı iânesine muhtaç oldukları hâlde buldukları mahaller hükûmetlerine bi'l-mürâcaa istiâne edecekleri hususâtta muvâfık-ı nizâm olan ifâde ve istid'âlarıyla iş'ârlarını hükûmetler derhâl is'af ile her türlü teshîlât ve muavenâtı ifâ ve icrâ eyleyecekler ve herhangisinden bu bâbda teenni ve terâhî vuku' bulacak olur ise me'mûrlar derhâl müdürlerine ve müdürler ile müfettişler emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine bildireceklerdir emânet-i müşârün-ileyhâ dahi bu teenni ve terâhîden terettüb edecek ziyân ve zarar muhazzirden bahisle keyfiyyeti Bâb-ı âlî cânib-i sâmisine arz ve beyân ile sebep olan me'mûrîn-i mülkiye mes'ûl tutulacakları gibi işbu me'mûrîn-i mülkiye dahi müdür ve me'mûr ve müfettişler ile ketebe vesâir tuz hademesinden birinin nizâmına mugayir bir uygunsuz hareketini müşâhede ettikleri takdirde iğmâz etmeyip icrâ-yı îcâbı için vuku'-i hâli emânet-i müşârün-ileyhâya iş'âr eyleyeceklerdir.

Otuz birinci bend – Arabistan ve Havali-i Kürdistan ve Hicaz ve Irak taraflarında olan memlaha ve maden ve tuz kuyularından bazıları göçebe ve urbân vesâire eyâdi-i mütekallibelerinde olarak öteden beri me'mûr ve mültezimlerine vaziyet ettirmemekte ve bazılarından dahi kuvve-i irâesiyle cebren tuz kaldırmakta oldukları vaki olduğundan böyle olan mahallerde hükûmet-i mahalliyenin inzimâm-ı ma'rifeti ve bâ-mazbata tasdiki ile tuz müdür ve me'mûr ve müfettişleri taraflarından mikdâr-ı vâfi müstahfaz-ı zabtiye neferâtı istihdâm olunarak ve buna mütecâsir olanlar olur ise müdafaa ve ele geçirildikçe kanûnen mücâzât kılınarak zikr olunan memlaha ve maden ve kuyular lâyıky üzere gözetirilip emvâl-i mîrîyenin gasp ve sirkatinden muhâfazasıyla usûl-i inhisâriyenin inhilâlden vikayesi kaziyye-i mühimmesine dikkat olunacaktır.

Otuz ikinci bend - Müdirân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhimin dahil-i dâire-i me'mûriyyetleri olan memlaha ve maden ve kuyularını ve merkez ve mevâki' hemîşe gezip dolaşarak hafiy ü celî tahkikat ve taharrîyyât-ı muktezîyyeyenin icrâsıyla gerek idârece ve hâsılâtın kerim-i i'mâl ve fûrûhtu emrinde ve gerek husûsât-ı sâirece gördükleri nîk ü bed ahvâli kanûn ve usûle tevfikân îcâbına bakılmak üzere evvel-be-evvel emânet-i müşârün-ileyhâya bâ-jurnal bildirilmek ve gerek müdirân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim tarafından ve gerek ketebe ve

sandık eminleri ve hademe-i sâire cânibinden bir gûnâ uygunsuzluk vuku'unu tahkiklerinde kendileriyle istintâk usûlü üzere sual ve cevâb edip istintâknâme-yi dahi bu tarafa göndermek üzere Anadolu ve Arabistan ve Rumeli taraflarına îcâbına göre bu taraftan müteaddid ve mu'temed teftiş me'mûrları ta'yîn ve irsâl kılınacağından müdürân ve me'mûrîn-i mûmâ-ileyhim ile bi'l-cümle ketebe ve sandık eminleri ve hademe-i sâire keyfiyetten haberdar olarak şimdiden ona göre müteyyakkızâne ve müstakîmâne harekete i'tinâ' ve dikkat ile ibrâz-ı müesser sadâkat-kârî ve işgüzâriye bezl mâ-hasal-ı miknet ve rü'yet edeceklerdir.

(Hâtîme)

Umûm maden ve kuyulardan tuzun hüsn-i i'mâl ve ihrâc ve fûrûhtuyla teksîr-i hâsîlât ve tevfir-i vâridât ve tenkis-i masârifât hakkında işbu ta'lîmât-nâme de muharrer olan tafsilat dâiresinin haricinde daha iktizâ eyleyecek tedâbîr-i inzibâtiye ve ıslâhiyeye dair bi't-tecrûbe lâyıh-ı hatırları olabilecek mütâlaat ile ta'lîmât-nâme-i mezkûrda münderic mevaddan bazıları için hasbe'l-îcâb lüzûmunu hüsn-i müşâhede edecekleri tebdilât ve ta'dilâtı iktizâsına bakılmak üzere evvel-be-evvel mülhakat me'mûrları merkez müdürleri tarafına ve merkez müdürleri dahi emânet-i müşârün-ileyhâ cânibine izahen beyân ve ihtârına mübâderet eyleyeceklerdir.

fi 9 Ramazan sene 1278 (26 Şubat 1277 / 10 Mart 1862)